

2018 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Kadimzamanlar ve Diğer Vakitler

ROMAN

TİMAŞ
T

Olga Tokarczuk

LEHÇE ASLINDAN ÇEVİREN NEŞE TALUY YÜCE

2018 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Kadimzamanlar ve Diğer Vakitler

Olga Tokarczuk

LEHÇE ASLINDAN ÇEVİREN
NEŞE TALUY YÜCE

KADİM ZAMANLARIN ZAMANI

Kadimzamanlar kenti evrenin merkezinde bir yerdir.

Kentte, kuzeyden güneye hızlı adımlarla yürümek bir saat kadar sürer. Doğudan batıya da öyle. Eğer birisi kentin etrafında yavaş adımlarla, her şeye dikkatle bakarak, düşünme taşına dolaşmak istese, tüm gününü alır. Sabahtan akşama kadar.

Kentin kuzey sınırı olan Taszów'dan Kielce'ye giden yol hareketli ve tehlikeli olduğu için yolculuk kaygısı uyandırır. Bu sınırı Başmelek Rafal korur.

Güneyde sınırı, kilisesi, huzurevi ve çamurlu bir Pazar yerini çevreleyen alçak yapılarıyla Jeszkotle kasabası belirler. Kasaba sahip olma ve sahip olunma arzularını uyandırdığından bir tehdit oluşturmaktadır. Kadimzamanlar kenti tarafına Başmelek Gabriel muhafızlık eder.

Güneyden kuzeye, yani Jeszkotle'den Kielce'yi izleyerek Goscinniec'e giden yolun her iki tarafında Kadimzamanlar kenti yer almaktadır.

Kadimzamanlar'ın batı sınırında nehir kenarında sulak çayırlar, biraz orman ve bir malikâne vardır. Malikânenin yanında bir damızlık at çiftliği bulunur ki, burada tek bir at tüm Kadimzamanlar kentine bedeldir. Atlar Toprak

Sahibi'ne, çayırlar ise bölge rahibine aittir. Batı sınırındaki tehlike kibre batmış olmaktır. Başmelek Michał bu sınırı korur.

Kadimzamanlar'ın doğusunda, bölgeyi Taszów'dan ayıran sınıra doğru Aknehir bulunur. Aknehir bir değirmene doğru dönerken sınır tek başına akça ağaç çalıları arasından geçer. Bu taraftaki tehlike, çok zeki olma arzusundan kaynaklanan akılsızlıktır. Burada sınırı Başmelek Uriel korumaktadır.

Kadimzamanlar'ın merkezinde Tanrı, üzerine her yaz mayıs böceklerinin toplandığı büyük bir tepe yükseltmiştir. Bu nedenle insanlar onu Mayıs Böceği Tepesi olarak adlandırırlar. Ne de olsa yaratmak Tanrı'nınsa, adlandırmak da insanların işidir.

Karanehir kuzeybatıdan güneye doğru akarken değirmenin aşağısında Aknehir'le birleşir. Karanehir derin ve koyudur. Ormandan geçer ve orman kaba yüzünü ona yansıtır. Kuru yapraklar Karanehir boyunca süzülür; dikkatsiz böcekler, girdaplarda yaşam savaşı verirler. Karanehir dolaşmış ağaç köklerine çarpar, ormanı yıkar. Bazen koyu yüzeyinde girdaplar meydana gelir, çünkü nehir kızgın ve küstah olmayı pek güzel becerir. Her yıl, baharın sonuna doğru, rahibin çayırlarına doğru yayılır ve burada güneş ışığı altında ısınır. Kurbağaların binlerce kez çoğalmasına izin verir. Rahip bununla bütün yaz mücadele eder ve nehir her yaz temmuz sonuna doğru, mecrasına geri gönderilmesine yüce gönüllükle izin verir.

Aknehir, sığ ve hayat doludur. Kumun içinde geniş bir kanal halinde dökülür ve saklayacak hiçbir şeyi yoktur.

Berrak ve temizdir, güneş duru ve kumlu tabanından yansır. Büyük, parlak bir kertenkeleye benzer. Kavak ağaçlarının arasından şırıldayarak geçer, oynak dönüşler yapar. Muzipliklerini bilmek zordur. Bir yıl akçaağaç kümelerinden bir ada yapar, sonra onlardan yıllar boyu uzaklaşır. Aknehir, korulukların, çayırların ve arazilerin arasından akar. Kumu altın gibi parlar.

Nehirler, değirmenin aşağısında birleşir. Önce kararsız, cesaretsiz bir şekilde, özlemle yakın akarlar, sonra birbirlerine kavuşup birbirlerinin içinde kaybolurlar. Değirmenin yanında bu erime potasından akan nehir artık ne Ak ne de Kara'dır, ancak güçlüdür ve ekmek için un öğüten değirmenin çarkını kolayca çevirir.

Kadimzamanlar, her iki nehrin ve ayrıca onların karşılıklı arzusundan oluşan üçüncü biri üzerinde yer alır. Değirmenin aşağısında Ak ve Kara'nın birleşmesinden doğan nehir, Nehir olarak adlandırılır ve sakin ve tatmin olmuş bir şekilde akar.

MİSİA’NIN ÖĞÜTÜCÜSÜNÜN ZAMANI

İnsanlar, hayvanlardan, bitkilerden ve de özellikle nesnelerden daha yoğun yaşadıklarını düşünürler. Hayvanlar, bitkilerden ve nesnelerden daha yoğun yaşadıklarını hissederek. Bitkiler, nesnelerden daha yoğun yaşadıklarını hayal ederler. Ancak nesnelerin ömrü uzundur ve bu ömür her şeyden daha çok canlıdır.

Misia’nın öğütücüsü, birinin ahşap, porselen ve pirinç malzemeyi birleştiren elleriyle var olmuştu. Ahşap, porselen ve pirinç, öğütücü düşüncesinin cisimleşmesini sağlamıştı. Sonradan üzerine kaynayan suyu döktüğünüz kahve tanelerini öğütmek için. Öğütücüyü icat ettiği söylenebilecek kimse yoktur, zira yaratmak, sadece kendine zamanın ötesinde, yani ebediyen ne olduğunu hatırlatmaktır. İnsan, yoktan bir şey yaratamaz –bu ilahî bir maharettir.

Öğütücünün göbeği beyaz porselenden yapılmıştı ve burada, emeğinin meyvelerinin toplandığı, küçük ahşap çekmecenin yer aldığı bir açıklık vardı. Göbeği, bir parça ahşapla biten bir kola sahip pirinç bir başlıkla kaplanmıştı. Başlığın, tıkrıdayan kahve çekirdeklerinin konulduğu, kapanabilen bir deliği bulunuyordu.

Öğütücü, atölyenin birinde yapılmış, sonra da kendini birinin her sabah kahve öğütülen evinde bulmuştu. Sıcak

ve canlı eller onu tutmuştu. Onlar da öğütücüyü patiska veya pazenin altında bir insan kalbinin attığı göğsüne bastırmıştı. Sonra, savaşın gidişatı, insanların vahşi ölümden panik halindeki kaçışları sırasında, diğer nesnelerle birlikte onu da mutfaktaki güvenli bir raftan, bir kutuya, valizlere ve çuvallara, tren vagonlarına nakletmişti. Diğer şeyler gibi öğütücü de dünyanın tüm karmaşasını emmişti: Ateş altındaki trenlerin görüntüleri, boşa akan kan dereleri ve her yıl farklı bir rüzgârın pencereleriyle oynadığı terk edilmiş evler. Soğuyan insan bedenlerinin sıcaklığını ve aşına olanı terk etmenin umutsuzluğunu emmişti. Eller ona dokunmuş, ölçülemeyen miktarda düşünce ve duyguyla temas etmişlerdi. Öğütücü bunları kabullenmişti, çünkü her tür madde bu kapasiteye sahipti –fani ve geçici olanı yakalama kapasitesine.

Michał, onu Doğuda uzaklarda bulmuş ve bir savaş ganimeti olarak askerî sırt çantasına saklamıştı. O akşam, askerler gece için mola verdiklerinde, aletin küçük çekmecisini koklamıştı –güven, kahve ve bir ev gibi kokuyordu.

Misia, öğütücüyü dışarı çıkarıp evin önündeki banka koymuş ve kolunu çevirmişti. Sonra, öğütücü onunla oynuyormuşçasına, hafifçe çalışmıştı. Misia dünyayı banktan seyrederken öğütücü dönmüş ve boşluğu öğütmüştü. Ancak bir gün, Genowefa bir avuç dolusu kahve çekirdeğini içine koyup ona öğütmesini söylemişti. Kol eskisi gibi kolayca dönememişti. Öğütücü teklemiş ve yavaşça, bir düzen içinde işlemeye ve gıcırdamaya başlamıştı. Oyun bitmişti. Öğütücünün işleyişinde öyle bir çekim vardı ki, artık kimse onu durdurmaya cesaret edemezdi. Artık bir öğütücüden başka bir şey değildi. Sonra öğütücü, Misia

ve tüm dünya, yeni çekilmiş kahvenin kokusuyla birlik olmuşlardı.

Nesnelerin kendi etraflarına yaydıkları görüntülerle yanıltılmaktan kaçınmak için gözler kapalı olarak bir nesneye yakından bakıldığında, kuşkulanmaya izin verilirse, en azından bir an için onların gerçek yüzleri görülebilir.

Nesneler, zamanın ve hareketin olmadığı, başka bir gerçeikle demlenmiş varlıklardır. Sadece yüzeyleri görülebilir. Bir yerlerde gizli olan geri kalanı, her maddesel nesnenin önem ve anlamını belirtir. Örneğin bir kahve öğütücü.

Öğütücü sadece, öğütme kavramıyla demlenmiş bir parça malzemedir. Öğütücüler öğütürler ve bunun için vardırlar. Ancak kimse genelde öğütücünün ne anlama geldiğini bilmez. Belki de öğütücü, bir toplamın bölümü, dönüşümün temel yasasıdır, o olmadan dünyanın yuvarlak olamayacağı veya tamamen farklı olacağı bir yasa. Belki de kahve öğütücüler, etrafında her şeyin döndüğü ve gevşediği gerçeğin eksenidir, belki de insanlardan çok dünya için önemlidirler. Ve belki de Misia'nın tek öğütücüsü, Kadimzamanlar olarak adlandırılanın direğidir.

FLORENTYNKA’NIN ZAMANI

İnsanlar deliliğin sebebinin büyük ve dramatik bir olay, bazı dayanılmaz acılar olduğunu düşünürler. Sevgili tarafından terk edilme, yakın birinin ölümü, mal kaybı, Tanrı’nın yüzüyle karşılaşmak gibi belirli bir nedenden dolayı çıldırmış gibi gelir onlara. Yine insanlar, birdenbire, aniden delirildiğini, olağandışı durumlarda deliliğin insanı bir tuzak gibi kapıldığını, zihni bağladığını, duyguları bulandırdığını düşünürler.

Ama Florentynka, tamamen sıradan bir biçimde, hatta denebilir ki nedensiz bir biçimde çıldırmıştı. Aslında eskiden çıldırmak için nedenleri vardı, hani kocası sarhoşken Aknehir’e düşüp boğulduğunda, dokuz çocuğundan yedisi öldüğünde, art arda düşük yaptığında, düşük yapmadığı zamanlarda kendi kendine kurtulmaya çalıştığı düşükler sırasında ve iki kez az daha bu yüzden ölmenin eşiğine geldiğinde, ahır yandığında, yaşayan iki çocuğu onu bırakıp dünyanın başka diyarlarına gittiğinde.

Artık Florentynka yaşlı bir kadındı, yaşamı geride kalmıştı. Çöp gibi kuruydu, ağzında diş yoktu, Tepe’nin yakınlarında ahşap bir evde tek başına yaşardı. Evinin bir penceresi ormana, diğer köye bakardı. Kendini ve köpeklerini doyuran iki inek kalmıştı elinde. Kurtlu erik

ağaçlarıyla dolu bir bahçesi vardı, yazları evin önünde büyük ortancalar açardı.

Florentynka hiç belli etmeden çıldırdı. Önce başı ağrıdı, geceleri uyuyamadı. Aydan rahatsız oluyordu. Komşularına ayın kendisini gözlediğini, dikkatli bakışlarının duvarlardan, camlardan içeri sızdığını, ışınlarının aynalarda, camlarda ve sudaki yansımalarında onun için tuzaklar kurduğunu anlatıyordu.

Sonraları akşamları evinin önüne çıkıp ayı beklemeye başladı Florentynka. Hep aynı çalılardan üzerinden çıkıyordu ay, ama farklı biçimlerde. Florentynka onu, yumruklarını göstererek tehdit ediyordu. İnsanlar göğe kalkmış bu yumrukları görüp, “Çıldırdı,” diyorlardı.

Florentynka’nın bedeni küçük ve cılızdı. Doğurduğu dönemlerden kalan, kocaman bir göbeği vardı ki, sanki eteğinin altına bir somun ekmek bağlamış gibi durduğu için şimdi bu göbek gerçekten de komik görünüyordu. Durmadan doğum yaptığı için ağzında diş kalmamıştı; hani derler ya : “Bir bebek gelir, bir dişi götürür.” Her şeyin bedeli var tabii. Florentynka’nın göğüsleriye –işte kadınların göğüslerine zamanın yaptığı gibi– basık ve sarıktı. Bedenine sarılmıştı. Bu göğüslerin derisi, Noel’den sonra etrafa saçılan krepon kâğıtlarını anımsatacak biçimde buruşuktu, içinde Florentynka’nın hâlâ yaşadığının işareti olan ince mavi damarlar görünüyordu.

Hani, kadınların erkeklerden, anaların babalardan, karıların kocalardan önce öldüğü zamanlardı bu zamanlar. İnsanlığı sızdırdığı kap kacak gibiydiler, yumurta kabuklarından çıkarmış gibi pat pat yavruları doğururlardı, bu

yumurta kabukları da eski haline gelmek için kendi kaderlerine bırakılırdı. Kadın güçlü oldukça, daha çok çocuk doğurur, yani daha zayıf düşerdi. Florentynka, yaşamının kırk beşinci yılında ebedi doğum zincirinden azat oldu ve bir çeşit kısırlık Nirvana'sına erdi.

Florentynka çıldırdığından beri, bahçesinde kediler ve köpekler dolaşmaya başladı. Kısa süre içinde insanlar onu vicdanlarının bir kurtarıcısı gibi görerek yavru kedileri, enikleri boğmak yerine bahçesindeki ortancaların dibine atmaya başlamışlardı. İki emzikli inek, Florentynka'nın eliyle, komşular tarafından atılmış hayvan sürüsünü de besliyordu. Florentynka, hayvanlara da insanlara davran-
dığı gibi saygıyla yaklaşırdı her zaman. Sabahları "Günay-
dın," derdi, bir tas süt uzattığında "Afiyet olsun," demeyi
asla unutmazdı. Hatta onları "kediler" veya "köpekler"
diye çağırılmazdı. Malak ailesi veya Bay Chlipala ailesi der
gibi "Kedi ailesi", "Köpek ailesi" diye çağırırdı.

Florentynka kendini hiç de deli gibi görmezdi. Normal
bir insan gibi ay da onu izliyordu işte. Ama bir gece,
değişik bir şey oldu.

Ay dolunay haline gelmişti. Florentynka köpeklerini alıp
ayı lanetlemek için tepeye çıkmıştı. Köpekler onun ya-
nında otlara uzanmışlardı, Florentynka'ya göğe doğru
bağırıyordu.

"Oğlum nerede? Nereye götürdün onu yağlı, gümüş gu-
dubet seni? Kocamı da kandırdın suya çektin! Dün seni
kuyuda suçüstü yakaladım; suyu zehirliyordun..."

Serefinlerin evinde bir ışık yandı, karanlıkta bir erkek
sesi yankılandı:

“Yavaş ol çatlak karı! Uyuyoruz burada.”

“Aman uyuyun, zıbarana kadar uyuyun. Uyuyacaktınız da ne diye doğdunuz?”

Ses kesildi, Florentynka da yere oturup kendisini gözleyenin gümüş yüzüne baktı. Buruş buruştu, kozmik bir çiçek hastalığından geriye kalmış çöpür izlerle kaplıydı. Köpekler otlara uzanmış, kara gözlerini aya dikmişlerdi. Sessizce oturuyorlardı; sonra ihtiyar kadın, elini tüylü, kocaman dişi bir köpeğin başına koydu. İşte o an düşüncelerinde bir şey gördü. Yok düşüncelerinde değil, hatta bu düşünce bile değildi; düşünce taslağı, bir görüntü, bir sanrı. Düşüncelerine yabancı bir şeydi, sadece –öyle hissettiği için değil– dışarıdan geliverdiği ve tümüyle başka olduğu için: Hani tek renk, belirgin, derin, duyusal, kokulu bir şey.

Bu görüntüde gökyüzü ve iki ay vardı, yan yana. Bir nehir de vardı, hem de soğuk ve coşkun. Evler vardı, hem çekici hem de korkunç. Ormanın çizgileri, garip biçimde tahrik edici bir görüntüyle kaplıydı. Otların üstünde patikalar vardı, taşlar, yapraklar görüntüler ve anılarla kaplıydı. Bunların hemen yanında yollar gibi, anlam dolu çizgiler uzanıyordu. Her şey bambaşkaydı, yalnızca dünyanın çizgileri aynı kalmıştı. İşte o an, Florentynka, kendi insani aklıyla, diğer insanların haklı olduğunu anladı –çıldırılmıştı.

“Seninle mi konuşuyorum?” diye sordu kafasını dizlerine koymuş olan dişi köpeğe.

Öyle olduğunu biliyordu.

Eve döndüler. Florentynka tasa dün akşamdan kalan sütü döktü. Kendi de yemeğe oturdu. Bir parça ekmeği süte batırdı ve dişsiz ağzında çevirmeye başladı. Yerken köpek-

lerden birine bakıyor ve ona gördüğü görüntüyle ilgili bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Düşüncelerini rahat bırakınca şöyle bir “ifade” çıktı ortaya: “Buradayım ve yiyorum.” Köpek başını kaldırdı.

İşte o gece, artık onu takip eden ay meselesinden mi yoksa çılgınlığından mı bilinmez, Florentynka kedi ve köpeklerle konuşmayı öğrendi. Konuşmalar görüntü gönderme üzerine dayanıyordu. Hayvanların tasavvurları, insanların konuşmaları gibi tam ve belirgin değildi, düşüncelere yer yoktu orada. Bunun yerine, taşıdığı insan mesafesi olmadan ortaya çıkan yabancılaşma hissi, içeriden görülen şeyler vardı. Dünya çok daha dostane görünüyordu.

Florentynka için en önemli olan, hayvanların tasavvurunda görünen iki ay olmasıydı. Demek ki hayvanlar iki ay görürken insanlar yalnızca birini görüyorlardı. Florentynka bunu bir türlü anlamıyordu, sonunda anlamak istemekten vazgeçti. Aylar farklıydı, hatta bir anlamda birbirlerine karşıydılar, ama tıpatıp benziyorlardı da. Bir tanesi yumuşak, hafif nemli, hassastı. Diğeri gümüş gibi sertti, neşeliydi ve parlıyordu. Yani Florentynka’nın takipçisinin ikili bir doğası vardı ki, bu durum onu iki misli tehdit ediyordu.

İHLAMUR AĞAÇLARININ ZAMANI

Jeszkotle'den Kielce yoluna giden Karayolu boyunca ıhlamur ağaçları vardır. Başlangıçta aynı görünürler, sonunda da aynı görüneceklerdir. Bu ağaçların kalın gövdeleri ve yaşayan her şeyin temelleriyle karşılaştıkları toprağın derinliklerine uzanan kökleri vardır. Büyük dalları kışın karda keskin gölgeler meydana getirir ve kısa günün saatlerini ölçer. Baharda, ıhlamur ağaçları güneş ışığını aşağı indiren milyonlarca yeşil yaprakla donanır. Yazları, kokulu çiçekleri böcek topluluklarını kendine çeker. Sonbaharda, ıhlamur ağaçları tüm Kadimzamanlar'a kırmızı ve kahverengi renkleri taşır.

Tüm bitkiler gibi ıhlamur ağaçları da kökenleri ağacın tohumlarında yatan, sonsuz bir düş yaşar. Düş, onunla büyümmez veya gelişmez, yani her zaman aynıdır. Ağaçlar zamanda değil, mekânda hapsolmuştur. Düşleri sayesinde zamandan sonsuza dek salıverilmiştir. İçinde, ne hayvanların düşlerindeki gibi duygular büyür, ne de insanların düşlerinde olduğu gibi görüntüler ortaya çıkar.

Ağaçlar madde sayesinde, toprakta derinlerde akan sıvıları emerek ve yapraklarını güneşe döndürerek yaşar. Ağacın ruhu, birçok varoluştan geçtikten sonra dinlenir. Ağaç dünyayı sadece madde sayesinde deneyimler. Bir ağaca

göre fırtına, soğuk ve sıcak, âtil veya şiddetli bir akımdır. Bir araya getirdiğinde, tüm dünya bir fırtınaya dönüşür. Ağaç için fırtınadan öncesi veya sonrası dünya yoktur.

Mevsimlerin dört kez değişiminde, ağaç zamandan ve mevsimlerin ardışık olmasından habersizdir. Ağaca göre, dört özellik bir çırpıda var olur. Kış, yazın bir parçasıdır, sonbahar ise ilkbaharın. Soğuk, sıcakın parçası, ölüm, doğumun parçasıdır. Ateş, suyun parçasıdır ve yeryüzü, havanın parçasıdır.

Ağaçlara göre insanlar sonsuz görünürler –Karayolu’ndaki ıhlamur ağaçlarının gölgesinde hep yürümektedirler, ne hareketsizdirler ne de hareketli. Ağaçlara göre insanlar sonsuza kadar vardırırlar, ama varlıkları yokluklarıyla eş-değerdedir.

Baltaların sesi ve gökgürültüsünün uğultusu ağaçların sonsuz düşünüyü rahatsız eder. İnsanlar kendi ölümlerine sadece düşün geçici olarak aksaması derler. İnsanların, ağaçların ölümlerini adlandırmaları, hayvanların endişeli var oluşlarına yaklaşmayı kapsar. Bilinç belirginleşip güçlendiğinde, içinde daha çok korku barındırır. Ancak ağaçlar, hayvanlar ve insanlar tarafından ele geçirilen endişe krallığına asla erişemez.

Bir ağaç öldüğünde, bir anlamı veya etkisi olmayan düşünüyü başka bir ağaç devralır. İşte ağaçların ölmemesinin sebebi budur. Kendi var oluşlarından habersiz, zamandan ve ölümden azat edilmişlerdir.